

Тихомирова Євгенія Борисівна, доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу
факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
e-mail: teb53@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5017-5875

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ¹

У статті на основі концептуалізації проблеми безпеки в аспекті міжнародно-політичної проблематики досліджені визначення безпеки вітчизняних і зарубіжних науковців. Особлива увага приділяється інформаційній безпеці, яка потребує, насамперед, комплексного осмислення з урахуванням реалій сьогодення. Простежено еволюцію Спільної політики безпеки і оборони ЄС, сучасну її інтерпретацію в Глобальній стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Зазначено, що основними безпековими пріоритетами визначені: оборона, боротьба з тероризмом, кібербезпека, енергетика та стратегічні комунікації. Певна увага приділяється проблемі створення євроатлантичного безпекового простору – простору діалогу України і НАТО, що має супроводжувати проведення необхідних реформ в Україні з метою наближення її до євроатлантичних стандартів.

Ключові слова: безпека, європейська безпека, євроатлантичний безпековий простір, інформаційна безпека, інформаційна війна, національна безпека, небезпека.

Постановка проблеми. Проблематика безпеки має важливе значення для сучасних досліджень міжнародних відносин, оскільки безпека була і залишається одним із найважливіших аспектів у функціонуванні суб'єктів міжнародних відносин. Забезпечення безпеки є важливим завданням як кожної держави, так і міжнародної спільноти у широкому розумінні цього поняття, зокрема ЄС. Особливе у сучасних умовах принципово актуалізується проблема інформаційної безпеки особистості, держави і суспільства, яка потребує, насамперед, комплексного осмислення з урахуванням реалій сьогодення. Крім того, вкрай необхідним є постійний контроль стану безпеки в інформаційній сфері, ранжування загроз за ступенем впливу на національні інтереси, раціональний перерозподіл сил і засобів для нейтралізації загроз.

¹ Роботу виконано в межах науково-дослідної теми «Інформаційна війна як новий вимір геополітичної ривалізації» згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 25 червня 2018 р. № 695 «Про фінансування спільних українсько-польських науково-дослідних проектів у 2018–2019 р. (номер держреєстрації 0119U001621).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми європейської політики та оборони постійно знаходяться у центрі уваги західних вчених, насамперед М. Вісса, Д. Дж. Галбрита, Р. МакКейба, Дж. Маудслі, Х. Мейера, Д. Сандерс, І. Спеллера, Л. Чаппелл та ін. [1–13]. В українській літературі розв'язання цієї проблеми знаходимо у посібнику Я. Тимківа [14], у енциклопедичному словнику-довіднику «Сучасна політична лексика» [15, с. 97, 99], «Глосарію: навчальному енциклопедичному словнику-довіднику із питань інформаційної безпеки» [16], статтях Ю. Битяка та І. Яков'юка [17], М. Дмитренка [18], Є. Нікіпелової [19], О. Пошедіна [20], О. Сосніна та О. Дзьобаня [21], М. Требіна [22] на які спирається автор статті та виділяє невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячена стаття.

Формулювання цілей статті: проаналізувати термін «безпека», виокремити місце безпеки в європейській політиці безпеки та оборони, охарактеризувати особливості проблеми формування євроатлантичного безпекового простору.

Виклад основного матеріалу. Сучасні визначення у західних і українських виданнях окреслюють *безпеку* переважно як стан впевненості, спокою, забезпечення, а також його відчуття, і вказують, що вона означає відсутність загрози і захист перед небезпеками. Універсальне визначення подає «Словник суспільних наук»: «безпека ідентична безпечності й означає відсутність фізичної загрози або охорону перед нею» [23, р. 629], а також у «Оксфордському довідковому словнику»: «стан або відчуття безпечності, а також засоби, що її забезпечують» [24, р. 749]. Зазначимо, що у сучасній науці про міжнародні відносини нема такого визначення безпеки, яке б задовольнило як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Західний дослідник А. Ротфельд пояснює це тим, що окремі складники змісту безпеки набувають певного значення або втрачають його, залежно від внутрішньої ситуації в державі та міжнародної ситуації [25].

Можна констатувати, що на сучасному етапі дослідження безпеки стало самостійною галуззю соціальної науки. Водночас ті чи інші питання безпеки розглядають політичні, економічні, демографічні, військові, інформаційні, екологічні та інші науки. *Інформаційна безпека* посідає одне з ключових місць у системі забезпечення життєво важливих інтересів усіх без винятку країн. Це в першу чергу обумовлено нагальною потребою створення розвиненого інформаційного середовища суспільства. Але саме через інформаційне середовище найчастіше здійснюються загрози національній безпеці в різних сферах діяльності особистості, суспільства й держави [26]. У сучасних умовах виникла потреба в переосмисленні та уточненні проблеми інформатизації крізь призму її інформаційної безпеки з урахуванням сучасних інформаційних впливів.

І особистість, і суспільство, і держава постійно знаходяться в стані інформаційної небезпеки. Їм постійно загрожують у будь-якій формі заподіяти фізичної, моральної або матеріальної шкоди їх інтересам. Умови, за яких виникають інформаційні загрози, чітко не визначені; причини, що породжують їх, численні. Частина з них знаходиться у сфері морально-правової й соціально-політичної свідомості, яка виражається категорією «справедливість». Зміст справедливості виражає вимогу відповідності між реальною значущістю різних індивідів, соціальних груп та їх соціальним становищем, між їх правами і обов'язками, між діянням і відплатою, працею й винагородою, злочинном і покаранням тощо. Невідповідність у цих співвідношеннях оцінюється свідомістю як несправедливість. А це і є інформаційна загроза соціальній стабільності.

Інформаційні загрози кореняться і в соціальних умовах життя суспільства. Сказане повною мірою відноситься і до того суспільства, до якого ми прагнемо – до громадянського суспільства. Сучасне суспільство породжує суперечливі цілі та інтереси, які нерідко призводять до зіткнень і конфліктів, появи різних інформаційних стратегій і тактик їх вирішення. Невміння, нездатність або небажання вирішувати назрілі проблеми негативно впливає на безпеку і є згубним для суспільства. Втім, сам розвиток громадянського суспільства на постіндустріальному, інформаційному етапі створює передумови для подолання відчужених відносин, відчуження праці. Особливо наочно це виявляється у розширенні інформаційної сфери життя суспільства, розвитку і впровадженні інформаційних технологій, наукомістких виробництв, в яких праця набуде загального, а не відчуженого характеру. Постійне джерело інформаційних загроз корениться і в неврегульованих міжнародних відносинах, міжнародній конкуренції і зіткненні національних інтересів, у войовничості націй, відмінності життєво важливих цілей і інтересів держав. У ХХІ ст. перебудувати міждержавні відносини не вдалося. Локальні війни, міжнародний тероризм, сепаратистські рухи починалися і супроводжуються інформаційними війнами. В підривну інформаційну діяльність проти інших держав сьогодні включено безліч спецслужб, які володіють величезними матеріальними і людськими ресурсами. А це означає, що інформаційна безпека є об'єктом не тільки внутрішньої, але й міжнародної політики. Це боротьба за культуру і взаємну повагу прав і обов'язків у міжнародних відносинах. В інформаційній сфері сучасного суспільства розгорнута цілеспрямована й широкомасштабна ворожа діяльність, спрямована на досягнення інформаційної переваги військової стратегії держави (групи держав) шляхом впливу на інформацію і інформаційні системи вірогідного або актуального супротивника при одночасному захисті власної інформації і своїх інформаційних систем.

Торкаючись питань, пов'язаних із перспективою розвитку і становлення інформаційного суспільства, хотілося б наголосити на значимості двох найбільш важливих чинників. Перший стосується правових аспектів забезпечення свобод і безпеки наших громадян в інформаційній сфері. Вони виключно важливі, оскільки реалізація права на інформацію і відповідальність за використання інформації в якості ресурсу в умовах глобалізації економіки має як позитивні, так і негативні наслідки. До останніх слід віднести підсилення нерівності в доступі до інформації, інсайдерської зокрема. І це стосується не тільки окремої людини. Друге питання впливає з першого і пов'язано воно з проблемою адаптації інститутів державної влади і всіх соціальних інститутів суспільства до існуючих у світі методів забезпечення балансу інтересів між всіма учасниками інформаційно-комунікаційної взаємодії, де складність процесів виявлення корупції залежить від складної сукупності гуманітарних і правових механізмів, які діють в державі.

У «Стратегії національної безпеки України» [27], затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р., пріоритетами забезпечення інформаційної безпеки визначено, зокрема: протидію інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства; розробку і реалізацію скоординованої інформаційної політики органів державної влади; створення і розвиток інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики держав – членів НАТО та ін.

Для координації та узгодженості дій державних органів, відомств та інших суб'єктів системи інформаційного протиборства, чіткого визначення їхніх конкретних завдань доцільно створити, як зазначають українські дослідники, наприклад, при РНБО України державний функціональний центр з питань інформаційних впливів, до якого, крім відповідних міністерств і відомств, доцільно було б залучати й аналітичні центри, компанії із зв'язків з громадськістю, ЗМІ тощо. Інформаційні війни відносяться до числа нових категорій конфліктного спектра, що розмиває кордони і предметні сфери традиційних понять економічного, військово-політичного і соціального конфліктів. У ХХІ ст. інформація стає однією з головних цілей і ключовим засобом ведення бойових дій. Інформаційна війна стала результатом нових підходів до застосування інформації, визначена її роль і місце в суспільстві [22]. Нові тенденції в методах ведення сучасних інформаційних воєн, викликані розвитком інформаційних технологій, настільки масштабні, що дозволяють військовим аналітикам говорити про нову революцію у військовій справі [28, с. 651–654]. Сутність цієї революції не тільки в кількісному нарощуванні технічних характеристик озброєнь і появі нових технологічних рішень вже існуючих за-

вдань у забезпеченні національної безпеки, але і в трансформації способів і методів застосування окремих типів озброєнь і їхніх комбінацій, структури і форм організації військової справи, в новому концептуальному розумінні цілей і задач оборонної політики.

Потенційними загрозами безпеці держави в інформаційній сфері є посилення технологічної залежності від іноземних країн та витіснення з національного ринку засобів інформатизації й телекомунікації вітчизняного виробництва. Використовуючи впливові політичні та бізнесові зв'язки, представники закордонних компаній впроваджують у державні установи телекомунікаційне і комп'ютерне обладнання іноземного виробництва з недокументованими функціями, чим створюють умови для віддаленого несанкціонованого доступу до інформації, що циркулює в інформаційно-телекомунікаційних системах та комп'ютерних мережах органів державної влади й місцевого самоврядування. В основному цей процес відбувається за рахунок кредитів міжнародних фінансових організацій та у рамках міжнародної технічної допомоги, що супроводжується усуненням від участі у тендерах на постачання комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання конкурентоспроможних вітчизняних компаній. Таким чином, створюються реальні передумови для технічного проникнення до державних інформаційних ресурсів. До цього списку слід також долучити активізацію діяльності іноземних суб'єктів господарювання щодо запровадження програмного забезпечення для систем електронного документообігу, за наявності достатньої кількості вітчизняних підприємств – розробників та постачальників аналогічної продукції. Окремі властивості зазначених програмних продуктів свідчать про можливу наявність недокументованих функцій. Тому на нинішньому етапі інформаційна безпека відіграє одну з ключових ролей у забезпеченні життєво важливих інтересів країни. Це в першу чергу обумовлено швидким розвитком сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, засобів зв'язку й інформатизації і, як наслідок, – істотним зростанням впливу інформаційної сфери на життя нашого суспільства. У сучасному світі інформація стає стратегічним національним ресурсом – одним з основних багатств економічно розвинутої держави, головним джерелом економічної і військової мощі держави. Національний інформаційний ресурс повинен стати одним із вирішальних ресурсів розвитку країни, привабливою сферою вкладення капіталів суб'єктів господарської діяльності.

Контури Спільної політики безпеки і оборони ЄС почали визначатися ще в 1990-х рр. у Петерберзьких деклараціях Західноєвропейського союзу (1992 р.) та Спільній декларації з оборони Європи (1998 р.). Однак, конфлікт у колишній Югославії (1991–1995 рр.), Косовська криза (1999 р.), теракти в США (2001 р.) і війна в Іраку (2003 р.) виявили неготовність об'єднаної

Європи оперативно й ефективно діяти, як того вимагають обставини, для врегулювання кризових ситуацій. Лише Амстердамський договір (1997 р.) вперше надав ЄС певний військовий вимір, безпосередньо включивши в сферу компетенції Європейського Союзу питання безпеки й оборони, які раніше належали до ЗЄС, а власне становлення Європейської політики безпеки й оборони розпочалося лише з 1999 р.

Початок ХХІ ст. ознаменувався наміром європейців побудувати Європейську (після Лісабонських договорів – Спільну) політику безпеки й оборони як невід’ємну складову Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ). Оскільки між державами-членами існувала суттєва різниця в області військової культури, стандартів, підходів до забезпечення безпеки, то при формуванні СЗППБ велике значення надавалося вирішенню питань військово-технічного співробітництва, а також розробці загальної стратегії і концепцій врегулювання криз. Перші кроки в цьому напрямі було зроблено у 2002 р., коли у Декларації НАТО – ЄС про європейську політику в галузі безпеки й оборони було закріплено принципи стратегічного партнерства Альянсу й ЄС, а у так званих домовленостях «Берлін плюс» було визначено порядок доступу Європейського Союзу до ресурсів НАТО й умови їх спільної або самостійної діяльності під час врегулювання кризових і конфліктних ситуацій. Вже через рік, у 2003 р., було розроблено і прийнято *Європейську стратегію безпеки* (ЄСБ) та Стратегію ЄС з нерозповсюдження зброї масового ураження; у 2005 р. ЄС ухвалив стратегію по боротьбі з тероризмом.

У ЄСБ наголошувалося, що довгострокові рішення для врегулювання конфліктів повинні об’єднувати всіх регіональних гравців, що роблять загальну ставку на відновлення миру. При цьому суверенні уряди повинні приймати на себе відповідальність за забезпечення поваги до суверенності, незалежності і територіальної цілісності держав, а також мирне вирішення розбіжностей, тобто дотримання фундаментальних принципів Статуту ООН та принципів і зобов’язань ОБСЄ. У 2005 р. Європейський Союз ухвалив ще один документ – Європейський консенсус з питань розвитку. Показово, що як в ЄСБ, так і в Європейському консенсусі підкреслювалося, що сталий розвиток неможливий без мирної та безпечної обстановки, а тривалий мир неможливий без розвитку і ліквідації бідності. Отже, існують тісні зв’язки між розвитком та іншими аспектами політики, включаючи мир і безпеку, гуманітарну допомогу, міграцію, навколишнє середовище та зміну клімату. Ця теза буде згодом відтворена в *Глобальній стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС* «Спільне бачення, єдиний підхід: сильна Європа», представленої у червні 2016 р. Високим представником Союзу з питань зовнішньої та безпекової політики [29].

У Стратегії наголошується на тому, що в сучасному світі однієї «м'якої» сили недостатньо, необхідно підвищувати ефективність ЄС у сфері безпеки і оборони. Основними безпековими пріоритетами визначені: оборона, боротьба з тероризмом, кібербезпека, енергетика та стратегічні комунікації. До необхідних передумов здійснення політики ЄС в галузі безпеки й оборони віднесено: поступову синхронізацію і взаємну адаптацію циклів національного оборонного планування (це планування має здійснюватися у повній відповідності з оборонним плануванням НАТО); використання фондів ЄС для підтримки оборонних досліджень, технологій та багатонаціонального співробітництва; задіяння всього потенціалу Європейського оборонного агентства; розвиток європейської оборонної промисловості.

Пізніше на засіданні Ради ЄС був представлений план реалізації Глобальної стратегії у сфері безпеки й оборони. Цей План визначив новий рівень амбіцій ЄС і необхідні для їх реалізації дії, включаючи більш тісне співробітництво в оборонній сфері. У Плані зазначено, що ЄС повинен: ефективно діяти у відповідь на зовнішні конфлікти і кризи; нарощувати потенціал партнерів; захищати Європейський Союз і його громадян.

Наступним заходом щодо реалізації положень Глобальної стратегії став *План дій у сфері європейської оборони*, який був затверджений Європейською Комісією у листопаді 2016 р. План передбачав конкретні дії, які покликані сприяти країнам-членам в активізації досліджень і більш ефективному витрачанні коштів на спільну оборону. У Плані дій досить велика увага приділялася викликам європейській оборонній політиці. Зазначається, що хоча ЄС і посідає друге місце у світі за військовими витратами після США, він відчуває на собі неефективність витрат у зв'язку з дублюванням, відсутністю взаємосумісності і технологічними прогалинами. У Плані наголошується на тому, що оборонно-промисловий сектор має стратегічне значення не тільки для безпеки ЄС. Із загальним оборотом у 100 млрд. євро на рік він також є рушійною силою європейської економіки. План передбачає три основних напрями:

1. Започаткування Європейського оборонного фонду.
2. Стимулювання інвестицій у ланцюзі оборонних поставок.
3. Зміцнення внутрішнього оборонного ринку.

Отже, Глобальна стратегія ЄС наочно демонструє, що цей документ не передбачає створення колективної оборони ЄС, а має на меті мобілізацію всіх можливостей, які закладені в установчих договорах ЄС (положення про взаємну підтримку і солідарність), заради ефективного співробітництва в оборонній сфері. Про відсутність на сьогодні в ЄС єдиного погляду на оборонну політику свідчить те, що за згадану вище резолюцію Європейського Парламенту від 16 лютого 2017 р. голосувало «за» лише 282 депутати (44%), «про-

ти» – 269 (42%), а 83 (13%) утрималося. Водночас варто припустити, що з просуванням концепції «багатошвидкісної Європи» співробітництво між окремими членами ЄС в оборонній сфері буде тільки розвиватися. Свідченням цього є і те, як ЄС наполегливо і послідовно втілює в життя основні положення Глобальної стратегії щодо зовнішньої і безпекової політики. Важливим стратегічним пріоритетом у Глобальній стратегії ЄС визнана стійкість сусідніх держав і суспільств та творчий розвиток партнерства на індивідуальній основі. Серед можливих варіантів такого партнерства розглядаються: створення економічної зони з країнами, де існує поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі; розширення транс'європейських мереж та енергетичного співтовариства; участь у програмах і агенціях ЄС з подальшим залученням цих країн до участі у Спільній політиці безпеки та оборони.

Щодо України ситуація є досить складною. Так, у рішенні Європейської Ради щодо Угоди про асоціацію між ЄС і Україною від 15 грудня 2016 р. зазначається, що Угода підтверджує співпрацю з Україною у сфері безпеки, зокрема в галузі запобігання конфліктам, поширенню зброї масового знищення, регулювання криз, але не містить зобов'язань щодо гарантій колективної безпеки або іншої військової допомоги чи підтримки Україні. Проте, незважаючи на увагу, яку ЄС приділятиме зміцненню стійкості і стабілізації країн-партнерів, перспективи співпраці України з ЄС саме в межах Спільної політики безпеки та оборони є досить невизначеними (винятком може бути співпраця у сфері навчання й консультативної допомоги). Сподіватися на значний прорив у відносинах з ЄС за цим напрямом найближчим часом не варто, а головні зовнішньополітичні зусилля щодо зміцнення оборони України необхідно зосереджувати на співпраці з НАТО і двосторонньому військовому співробітництві.

У законі 2017 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України» одним з пріоритетів національних інтересів України визначено інтеграцію у *євроатлантичний безпековий простір* з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору. Простір (англ. space) – протяжність, місце, необмежене видимими краями. Безпековий простір (англ. «security space») – це самостійний геополітичний простір з власними кордонами, структурою, ресурсами й особливостями взаємодії суб'єктів соціальних відносин. «Євроатлантичний безпековий простір» – простір діалогу України і НАТО, що характеризуватиметься, з одного боку, посиленням співробітництва по багатьох напрямках, а з другого – проведенням необхідних реформ в Україні з метою наближення її до євроатлантичних стандартів.

Держави євроатлантичного регіону повинні прийняти спільне стратегічне бачення питань безпеки. Вона повинна базуватися, серед іншого, на наступних

принципах: визнання плюралізму центрів прийняття рішень у сфері безпеки та необхідність їх співпраці; готовність до переговорів з позиції поваги до заявлених інтересів безпеки всіх держав; право кожної держави визначати власні механізми безпеки; прагнення перетворити конфлікти у сфері євроатлантичної безпеки на безпрограшну ситуацію; зобов'язання щодо зміцнення довіри, особливо до політики, яка сприятиме колективним діям для запобігання, утримування або скасування розгортання криз.

Дослідники говорять про три можливих *шляхи (сценарії) зміцнення безпеки* на кооперативній основі в євроатлантичному регіоні [30]. Ці шляхи представляють три основні думки експертів і можуть бути підсумовані таким чином:

Відновлювальний ремонт: інституційний статус-кво; акцент на усуненні взаємних хибних уявлень та посилення прозорості та довіри; визначення та реалізація спільних інтересів у євроатлантичній зоні. Цей перший шлях (варіант) передбачає, що існуючі проблеми можуть бути вирішені в існуючих інституціях, насамперед політичними та дипломатичними засобами, спрямованими на зміцнення довіри, підвищення прозорості дій у сфері безпеки, подолання взаємних хибних уявлень, визначення спільних інтересів. Перший варіант розглядає основні питання безпеки як ті, які лежать насамперед у межах Євразії – ОБСЄ (включаючи Росію та її сусідів ОБСЄ).

Часткова реконструкція: визначення додаткових та творчих політичних, правових та військових домовленостей, можливо, включаючи перекриття гарантій безпеки, які стосуються потенційних проблем безпеки держав Центральної та Східної Європи та Чорноморського регіону; досягнення спільних інтересів за межами євроатлантичної зони.

Фундаментальна трансформація: реформування загальної архітектури євроатлантичної безпеки шляхом підписання та введення в дію Договору про європейську безпеку; ставити спільні виклики безпеці вищим пріоритетом, ніж відмінності в євроатлантичній зоні. Такий підхід передбачає укладення нової Угоди про європейську безпеку, яка б створила набір обов'язкових правил для комплексної системи колективної безпеки в регіоні ОБСЄ на основі принципів включення, поліцентризму та загальної (неподільної) безпеки.

Для кожного шляху існує низка конкретних пропозицій для подальшого розгляду для досягнення узгодженого загального бачення. Ці пропозиції не обов'язково є взаємовиключними, і вони не обов'язково відображають думку групи в цілому. Найбільша відповідальність Альянсу полягає у захисті й обороні території і населення його країн від нападу. Альянс не розглядає жодну країну як супротивника. Однак, ніхто не повинен сумніватися в рішучості НАТО, якщо безпека будь-кого з її членів буде під загрозою. Стримування, засноване на відповідному балансі ядерних та звичайних спроможностей,

залишається ключовим елементом загальної стратегії Альянсу. Обставини, при яких будь-яке застосування ядерної зброї можливе, розглядається як вкрай віддаленими. До того часу поки буде існувати ядерна зброя, НАТО залишатиметься ядерним альянсом. Високою гарантією безпеки союзників є впровадження стратегічних ядерних сил Альянсу, особливо США; незалежних стратегічних ядерних сил Великої Британії та Франції, які відіграють свою власну стримуючу роль, роблячи внесок в загальне стримування та безпеку союзників. ЄС буде прагнути, щоб НАТО мало повний спектр можливостей, необхідних для стримування і захисту від будь-якої загрози безпеці населення ЄС.

Кризи і конфлікти за межами кордонів НАТО можуть створити пряму загрозу безпеці території і населенню Альянсу. НАТО буде займатися тим, коли це можливо та у випадку необхідності, щоб запобігти кризам, врегульовувати кризи, стабілізувати постконфліктні ситуації, а також надати допомогу у відбудові. Досвід операцій НАТО, зокрема в Афганістані та на Західних Балканах, доводить, що всеосяжний політичний, громадянський і військовий підходи необхідні для ефективного управління кризою. Альянс буде активно співпрацювати з іншими міжнародними організаціями до, під час і після криз, щоб заохочувати всеохоплюючий спільний аналіз, планування і проведення заходів на місцях, з метою забезпечення максимальної узгодженості та ефективності спільних міжнародних зусиль.

Кращий спосіб врегулювання конфліктів є їх завчасне попередження від виникнення. НАТО буде здійснювати постійний моніторинг та аналіз міжнародної обстановки для протистояння кризам і, при необхідності, вживати активних заходів для запобігання перетворення їх у великі конфлікти. Якщо політика запобігання конфлікту не досягне успіху, НАТО буде готова і спроможна владнати його. НАТО має унікальний потенціал і можливості для врегулювання конфліктів, у тому числі безпрецедентну можливість розгортання та застосування потужного угруповання збройних сил. Операції, що вже проводились під керівництвом НАТО, продемонстрували який незамінний внесок Альянс може зробити в міжнародні зусилля з врегулювання конфліктів. Навіть коли конфлікт улагоджується, міжнародному співтовариству часто необхідно протягом тривалого часу надавати допомогу для створення умов, які б забезпечували довгострокову стабільність. НАТО буде готова і здатна зробити свій внесок у стабілізацію та відновлення, тісно співпрацюючи та консультуючись, по можливості з іншими відповідними міжнародними акторами (суб'єктами) [31].

Висновки і перспективи подальшого розвитку досліджень в даному напрямі. Отже, у сучасній науці про міжнародні відносини нема такого визначення безпеки, яке б задовольнило як вітчизняних, так і зарубіжних науков-

ців. Це пояснюють тим, що окремі складники змісту безпеки набувають певного значення або втрачають його, залежно від внутрішньої ситуації в державі та міжнародної ситуації. Особливе значення у сучасних умовах має проблема інформаційної безпеки, яка потребує, насамперед, комплексного осмислення з урахуванням реалій сьогодення.

Контури Спільної політики безпеки й оборони ЄС почали визначатися ще в 1990-х рр., сучасна її інтерпретація відтворена в Глобальній стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС у 2016 р. Основними безпековими пріоритетами визначені: оборона, боротьба з тероризмом, кібербезпека, енергетика та стратегічні комунікації.

Важливе значення сьогодні має проблема створення євроатлантичного безпекового простору – простору діалогу України і НАТО, що має супроводжувати проведення необхідних реформ в Україні з метою наближення її до євроатлантичних стандартів. Перспективи подальшого розвитку досліджень в даному напрямі потребують вивчення проблем дезінформації та запобігання їй окремими державами європейського інформаційного простору. Особливе значення мають дослідження ролі Росії у цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Biscop S. European strategy in the 21st century: new future for old power. London; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. xi, 153 p.
2. Contemporary European Security / edited by David J. Galbreath, Jocelyn Mawdsley, and Laura Chappell. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. xvi, 216 p.
3. Europe, small navies and maritime security: balancing traditional roles and emergent threats in the 21st century / edited by Robert McCabe, Deborah Sanders and Ian Speller. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, 2020. xv, 237 p.
4. Fiott D. Defence industrial cooperation in the European Union : the state, the firm and Europe. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. xi, 202 p.
5. Hauser G. The European security and defence architecture: challenges and Austrian security policy priorities. Vienna: Republic of Austria, Federal Ministry of Defence, 2019. 293 p.
6. Hill W. H. No place for Russia : European security institutions since 1989. New York: Columbia University Press, 2018. ix, 519 p.
7. Léonard S., Kaunert C. Refugees, security and the European Union. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. 211 p.
8. Ostermann F. Security, defense discourse and identity in NATO and Europe : how France changed foreign policy. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. xiv, 202 p.
9. Paladini S., Castellucci I. European security in a post-Brexit world. Bingley, UK : Emerald Publishing Limited, 2019. viii, 152 p.

10. The European Union: facing the challenge of multiple security threats / edited by Antonina Bakardjieva Engelbrekt, Anna Michalski, Niklas Nilsson, Lars Oxelheim. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing, 2018. x, 247 p.
11. The handbook of European defence policies and armed forces / edited by Hugo Meijer and Marco Wyss. Oxford, United Kingdom : Oxford University Press, 2018. xxxvi, 960 p.
12. The Routledge handbook of European security law and policy / edited by E. Conde (editor in chief), with Zhaklin V. Yaneva and Marzia Scopelliti (co-editors). London: Routledge, 2020. xiv, 430 p.
13. Violakis P. Europeanisation and the transformation of EU security policy : post-Cold War developments in the common security and defence policy. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2018. ix, 277 p.
14. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 224 с.
15. Сучасна політична лексика: енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів: «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
16. Глосарій: навч. енцикл. слов.-довід. із питань інформ. безпеки / за заг. ред. А. М. Шуляк. Київ : МПБП «Гордон», 2019. 580 с.
17. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція і стратегія розвитку. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Vutyk_Ykovyk_3-9.pdf (дата звернення: 04.02.2020).
18. Дмитренко М. А. Проблемні питання інформаційної безпеки України. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/3318/2997 (дата звернення: 04.02.2020).
19. Нікіпелова Є. М. Сутність поняття «безпека» та його використання у системі державного управління й міжнародних відносин. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 10. С. 29–35.
20. Пошедін О. І. Нове життя спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу: орієнтири для України. *Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2017. № 2. С. 48–54.
21. Соснін О. В., Дзьобань О. П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно – комунікаційною сферою. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2015. Вип. 37. Частина 3. С. 35–43.
22. Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2013. Вип. 2 (16). С.188–198.
23. A Dictionary of the Social Science / editors, Julius Gould, William L. Kolb. London: Tavistock Publications, 1964. xvi, 761 p.
24. The Oxford Reference Dictionary / edited by Joyce M. Hawkins ; illustrations edited by Susan le Roux. Oxford [England]: Clarendon Press ; New York: Oxford University Press, 1986. ix, 972 p.

25. Rotfeld A. D. Europejski system bezpieczeństwa in statu nascendi. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1990. 270 s.
26. Требін М. Інформаційне суспільство. Війни нової епохи. *Віче*. 2002. №4. С. 64–68.
27. Стратегія національної безпеки України. Затверджено Указом Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 04.02.2020).
28. Філософія: підручник / За заг. ред. Горлача М. І., Мануйлова Є. М. Харків: ТОВ «Модель Всесвіту», 2001. 664 с.
29. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf (accessed: 04.02.2020).
30. Euro-Atlantic Security: One Vision, Three Paths. URL: <https://www.eastwest.ngo/idea/euro-atlantic-security-one-vision-three-paths> (accessed: 04.02.2020).
31. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm? (accessed: 04.02.2020).

REFERENCES

1. Biscop, S. (2019). *European strategy in the 21st century: new future for old power*. London; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group.
2. Galbreath, D. J., Mawdsley, J. & Chappell, L. (Eds.) (2019). *Contemporary European Security*. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group.
3. McCabe, R., Sanders, D. & Speller, I. (Eds.) (2020). *Europe, small navies and maritime security: balancing traditional roles and emergent threats in the 21st century*. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.
4. Fiott, D. (2019). *Defence industrial cooperation in the European Union : the state, the firm and Europe*. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group.
5. Hauser, G. (2019). *The European security and defence architecture: challenges and Austrian security policy priorities*. Vienna: Republic of Austria, Federal Ministry of Defence.
6. Hill, W. H. (2018). *No place for Russia : European security institutions since 1989*. New York: Columbia University Press.
7. Léonard, S. & Kaunert, C. (2019). *Refugees, security and the European Union*. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group.
8. Ostermann, F. (2019). *Security, defense discourse and identity in NATO and Europe : how France changed foreign policy*. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group.
9. Paladini, S. & Castellucci, I. (2019). *European security in a post-Brexit world*. Bingley, UK : Emerald Publishing Limited.

10. Bakardjieva Engelbrekt, A., Michalski, A., Nilsson, N. & Oxelheim, L. (Eds.) (2018). *The European Union: facing the challenge of multiple security threats*. Cheltenham, UK; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing.
11. Meijer, H. & Wyss, M. (Eds.) (2018). *The handbook of European defence policies and armed forces*. Oxford, United Kingdom : Oxford University Press.
12. Conde, E, Yaneva, Z. V. & Scopelliti, M. (Eds.) (2020). *The Routledge handbook of European security law and policy*. London: Routledge.
13. Violakis, P. (2018). *Europeanisation and the transformation of EU security policy : post-Cold War developments in the common security and defence policy*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
14. Tymkiv, Ya. (2011). *Teoriia i praktyka suchasnoi yevropeiskoi polityky bezpeky: pryklad Polshchi* (Theory and Practice of Modern European Security Policy: The Case of Poland): navch. posibnyk. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
15. Khoma, N. M. (Ed.) (2015). *Suchasna politychna leksyka: entsykloped. slovnyk-dovidnyk* (Modern Political Vocabulary: An Encyclopedic Dictionary Directory). Lviv: «Novyi Svit-2000» [in Ukrainian].
16. Shuliak, A. M. (Ed.) (2019). *Hlosarii: navch. entsykl. slov.-dovid. iz pytan inform. bezpeky* (Glossary: educational encyclopedic dictionary on information security). Kyiv : MPBP «Hordon» [in Ukrainian].
17. Bytiak, Yu.P. & Yakoviuk, I. V. *Spilna polityka bezpeky i oborony YeS: evoliutsiia i stratehiia rozvytku* (The EU's common security and defense policy: evolution and development strategy). Retrieved from http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Butyk_Ykovyk_3-9.pdf [in Ukrainian].
18. Dmytrenko, M. A. *Problemni pytannia informatsiinoi bezpeky Ukrainy* (Problematic issues of information security of Ukraine). Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/3318/2997 [in Ukrainian].
19. Nikipielova, Ye.M. (2018). Sutnist poniattia «bezpeka» ta yoho vykorystannia u systemi derzhavnoho upravlinnia y mizhnarodnykh vidnosyn (The essence of the concept of 'security' and its use in public administration and international relations). *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka» – International scientific journal «Internauka», 10*, 29–35 [in Ukrainian].
20. Poshedin, O. I. (2017) Nove zhyttia spilnoi polityky bezpeky ta oborony Yevropeiskoho Soiuzu: oriientyry dlia Ukrainy (The New Life of the Common Security and Defense Policy of the European Union: Guidelines for Ukraine). *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy. Seriiia «Derzhavne upravlinnia» – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Public Administration Series, 2*, 48–54 [in Ukrainian].
21. Sosnin, O. V. & Dzoban, O. P. (2015). Informatysiina bezpeka: novi vymiry zahroz, pov'iazanykh z informatysiino – komunikatsiinoiu sferoiu (Information security: new dimensions of threats, related to the information and communication sphere). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny» – Visnyk of the Lviv University. Series International Relations, Issue 37, Part 3*, 35–43 [in Ukrainian].
22. Trebin, M. P. (2013). Fenomen informatysiinoi viiny u sviti, shcho hlobalizuietsia (The phenomenon of information warfare in a globalizing world). *Visnyk Natsionalnoho*

- universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – Bulletin of the National University «Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine». Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology, 2(16), 188–198 [in Ukrainian].*
23. Gould, J. & Kolb, W. L. (Eds.) (1964). *A Dictionary of the Social Science*. London: Tavistock Publications.
 24. Joyce M. Hawkins, J. M. (Ed.) (1986). *The Oxford Reference Dictionary*. Oxford [England]: Clarendon Press ; New York: Oxford University Press.
 25. Rotfeld, A. D. (1990). *Europejski system bezpieczeŃstwa in statu nascendi*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych [in Polish].
 26. Trebin, M. (2002). Informatiine suspilstvo. Viiny novoi epokhy (Information Society. Wars of a new era). *Viche – Viche, 4*, 64–68 [in Ukrainian].
 27. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy (National Security Strategy of Ukraine). Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku №287/2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [in Ukrainian].
 28. Horlach, M. I. & Manuilov, Ye.M. (Eds.) (2001). *Filosofiia (Philosophy): pidruchnyk*. Kharkiv: TOV «Model Vsesvitu» [in Ukrainian].
 29. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy. Retrieved from https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf.
 30. Euro-Atlantic Security: One Vision, Three Paths. Retrieved from <https://www.eastwest.ngo/idea/euro-atlantic-security-one-vision-three-paths>.
 31. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm?

Тихомирова Евгения Борисовна, доктор политических наук, профессор, профессор кафедры международных коммуникаций и политического анализа факультета международных отношений Восточноукраинского национального университета имени Леси Украинки, Луцк, Украина

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ

В статье на основе концептуализации проблемы безопасности в аспекте международно-политической проблематики исследованы определения безопасности отечественных и зарубежных ученых. Особое внимание уделяется информационной безопасности, которая требует, прежде всего, комплексного осмысления с учетом реалий. Прослежена эволюция общей политики безопасности и обороны ЕС, современная ее интерпретация в Глобальной стратегии внешней политики и политики безопасности ЕС. Отмечено, что приоритетными вопросами безопасности

определены: оборона, борьба с терроризмом, кибербезопасность, энергетика и стратегические коммуникации. Определенное внимание уделяется проблеме создания евроатлантического информационного пространства – пространства диалога Украины и НАТО, которое должно сопровождаться проведением необходимых реформ в Украине с целью приближения ее к евроатлантическим стандартам.

Ключевые слова: безопасность, европейская безопасность, евроатлантическое пространство, информационная безопасность, информационная война, национальная безопасность, опасность.

Tykhomyrova Yevheniya Borysivna, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of the Department of International Communications and Political Analysis, Faculty of International Relations, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

EUROPEAN SECURITY AND DEFENSE POLICY

Problem setting. *Security issues are important for contemporary international relations research, since security has been and remains one of the most important aspects in the functioning of international relations. Ensuring security is seen as an important task for both a state and the international community in the broad sense of the term, in particular for the EU. In today's context, the problem of information security of the individual, the state and the society is fundamentally relevant as it needs, primarily, a complex reflection, taking into account the realities of the present. In addition, continuous monitoring of the security situation in the information field, the ranking of threats by the degree of influence on national interests, the rational redistribution of forces and the means to neutralize threats are urgently needed.*

Recent research and publications analysis. *Problems of European politics and defense are constantly in the center of attention of Western scientists, first of all Laura Chappell, David J. Galbreath, Jocelyn Mawdsley, Robert McCabe, Hugo Meijer, Deborah Sanders, Ian Speller, Marco Wyss, and others. In the Ukrainian literature, some solutions to this problem are found in Ya. Tymkiv's manual, in the encyclopedic dictionary-directory «Modern Political Vocabulary», in the Glossary of the Encyclopedic Dictionary of Information Security, articles by Yu. Bytyak and I. Yakovyuk, M. Dmytrenko, E. Nikipelova, O. Poshedin, O. Sosnin and O. Dzioban, M. Trebin which the author of the paper researches and identifies previously unsolved parts of the general problem the article is devoted to.*

Paper object: *to analyze the term «security», to identify the place of security in the European security and defense policy, to characterize the peculiarities of the problem of the Euro-Atlantic security space formation.*

Paper main body. *In the article, based on the conceptualization of the security problem in the aspect of international political issues, the definitions of the security by domestic and foreign scientists are explored. Particular attention is paid to information security,*

which requires, first of all, a comprehensive understanding of the today's realities. The evolution of the EU Common Security and Defense Policy, its current interpretation in the EU's Global Foreign and Security Policy, has been traced. The main security priorities were identified, namely, defense, counter-terrorism, cybersecurity, energy and strategic communications. Special attention is drawn to the problem of creating the Euro-Atlantic security information space, i.e., the space of a dialogue between Ukraine and the NATO, which should accompany the necessary reforms in Ukraine in order to bring it closer to Euro-Atlantic standards.

Conclusions of the research. *Therefore, in the modern science of international relations there is no definition of security that would satisfy both domestic and foreign scientists. This is explained by the fact that certain components of the security content acquire a certain value or lose it, depending on the internal situation in the country and the international situation. The problem of information security which requires, first of all, a comprehensive understanding of the present realities is of particular importance in today's context.*

The contours of the EU Common Security and Defense Policy began to be defined in the 1990s, and its current interpretation is reflected in the EU's Global Foreign and Security Policy, 2016. Defense, counter-terrorism, cybersecurity, energy and strategic communication are the main security priorities. The issue of creating a Euro-Atlantic security space that is the space of a dialogue between Ukraine and the NATO, which should accompany the necessary reforms in Ukraine in order to bring it closer to Euro-Atlantic standards is of utmost importance.

Keywords: *security, European security, Euro-Atlantic security space, information security, information warfare, national security, danger.*

Вісник

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Серія: Політологія

Збірник наукових праць

Виходить щоквартально

Заснований у серпні 2009 р.

№ 2 (45) 2020

Харків
«Право»
2020

*Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № __ від ____ .2020 р.)*

Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Політологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Харків : Право, 2020. – №2 (45). – 254 с.

Засновник – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (НЮУ ім. Ярослава Мудрого)

Видавець – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (НЮУ ім. Ярослава Мудрого)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

А. П. Гетьман – доктор юридичних наук, професор (*голова редакційної колегії*, НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **О. Г. Данильян** – доктор філософських наук, професор (*заступник голови редакційної колегії*, НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **М. П. Требін** – доктор філософських наук, професор (*заступник голови редакційної колегії*, НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **Є. М. Мануйлов** – доктор філософії, професор (*відповідальний секретар*, НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **члени редколегії**: **Е. А. Афонін** – доктор соціологічних наук, професор (Національна академія державного управління при Президентові України, Київ); **Ч. Варга** – доктор юридичних наук, професор (Інститут правових досліджень Центру соціальних наук Угорської Академії наук, Угорщина); **Л. М. Герасіна** – доктор соціологічних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **Е. Г. Дворкін** – доктор філософії (соціологія), професор (Університет Х'юстона, США); **О. П. Дзьобань** – доктор філософських наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **Я. Зелінські** – доктор політичних наук, професор (Природничо-гуманітарний університет в м. Седльце, Польща); **Ю. А. Калагін** – доктор соціологічних наук, професор (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків); **Ю. Ю. Калиновський** – доктор філософських наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **Г. П. Клімова** – доктор філософських наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **В. В. Кривошеїн** – доктор політичних наук, професор (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро); **Г. М. Куц** – доктор політичних наук, професор (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків); **Н. М. Лисиця** – доктор соціологічних наук, професор (Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків); **Дж. Р. Ліндсі** – доктор філософії (політологія), професор (Державний університет Сант Клауда, США); **В. О. Лозовий** – доктор філософських наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **С. І. Максимов** – доктор юридичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **М. Маффесолі** – доктор соціологічних наук, професор (Паризький університет, Франція); **М. І. Панов** – доктор юридичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **О. В. Петришин** – доктор юридичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **С. П. Погребняк** – доктор юридичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **В. Л. Погрібна** – доктор соціологічних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **І. О. Поліщук** – доктор політичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **С. Ю. Римаренко** – доктор політичних наук, професор (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Київ); **О. І. Романюк** – доктор політичних наук, професор (Харківська державна академія культури, Харків); **О. В. Сердюк** – доктор юридичних наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого); **В. Ф. Смолянюк** – доктор політичних наук, професор (Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ); **Л. Г. Сокурянська** – доктор соціологічних наук, професор (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків); **І. Студін** – доктор філософії (право), професор (Університет Квебеку в Монреалі, Канада); **Х. Х. Хондкер** – доктор філософії (соціологія), професор (Університет Заеда, ОАЕ); **О. М. Юркевич** – доктор філософських наук, професор (НЮУ ім. Ярослава Мудрого)

Відповідальний за випуск Є. М. Мануйлов

Збірник наукових праць «Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія:

Політологія» є правонаступником «Вісника Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія», зареєстрованого як наукове фахове видання з філософських наук (наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2016 р. № 820).

Збірник наукових праць зареєстровано і проіндексовано у Google Scholar і таких міжнародних наукометричних базах: Index Copernicus International (Польща), Academic Research Index (Японія), Information Matrix for the Analysis of Journals (Іспанія), EBSCO Publisher (США), WorldCat (США), Scientific Indexing Services (США), Science Impact Factor (Австралія), International Innovative Journal Impact Factor (Індія), Cosmos Impact Factor (Німеччина), Bielefeld Academic Search Engine (Німеччина); а також базах даних «Наукова періодика України» та «Бібліометрика української науки» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та ін.

Адреса редакційної колегії: 61024, Харків, вул. Пушкінська, 77, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Тел. 704-92-38; e-mail: kafedrasoc@ukr.net; Website: <http://fil.nlu.edu.ua>

*Рекомендовано к печати и к распространению через сеть Интернет ученым советом
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
(протокол № ___ от ___.2020 г.)*

Вестник Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого. Серия: Политология / редкол.: А. П. Гетьман и др. – Харьков : Право, 2020. – № 2 (45). – 254 с.

Основатель – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого (НЮУ им. Ярослава Мудрого)
Издатель – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого (НЮУ им. Ярослава Мудрого)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

А. П. Гетьман – доктор юридических наук, профессор (*председатель редакционной коллегии*, НЮУ им. Ярослава Мудрого); **О. Г. Данильян** – доктор философских наук, профессор (*заместитель председателя редакционной коллегии*, НЮУ им. Ярослава Мудрого); **М. П. Требин** – доктор философских наук, профессор (*заместитель председателя редакционной коллегии*, НЮУ им. Ярослава Мудрого); **Е. Н. Мануйлов** – доктор философии, профессор (*ответственный секретарь*, НЮУ им. Ярослава Мудрого); **члены редколлегии:** **Э. А. Афонин** – доктор социологических наук, профессор (Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев); **Ч. Варга** – доктор юридических наук, профессор (Институт правовых исследований Центра социальных наук Венгерской Академии наук, Венгрия); **Л. Н. Герасина** – доктор социологических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **Э. Г. Дворкин** – доктор философии (социология), профессор (Университет Хьюстона, США); **А. П. Дзевань** – доктор философских наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **Я. Зелински** – доктор политических наук, профессор (Естественно-гуманитарный университет в г. Седльце, Польша); **Ю. А. Калагин** – доктор социологических наук, профессор (Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», Харьков); **Ю. Ю. Калиновский** – доктор философских наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **Г. П. Климова** – доктор философских наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **В. В. Кривошеин** – доктор политических наук, профессор (Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр); **Г. Н. Куц** – доктор политических наук, профессор (Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Харьков); **Дж. Р. Линдси** – доктор философии (политология), профессор (Государственный университет Сент-Клауда, США); **Н. М. Лисица** – доктор социологических наук, профессор (Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеца, Харьков); **В. А. Лозовой** – доктор философских наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **С. И. Максимов** – доктор юридических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **М. Маффесоли** – доктор социологических наук, профессор (Парижский университет, Франция); **Н. И. Панов** – доктор юридических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **А. В. Петришин** – доктор юридических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **В. Л. Погребная** – доктор социологических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **С. П. Погребняк** – доктор юридических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **И. А. Полищук** – доктор политических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **А. И. Романюк** – доктор политических наук, профессор (Харьковская государственная академия культуры, Харьков); **С. Ю. Рымаренко** – доктор политических наук, профессор (Институт политических и этнонациональных исследований им. И. Ф. Кураса НАН Украины, Киев); **А. В. Сердюк** – доктор юридических наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого); **В. Ф. Смолянюк** – доктор политических наук, профессор (Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Киев); **Л. Г. Сокурянская** – доктор социологических наук, профессор (Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков); **И. Студин** – доктор философии (право), профессор (Университет Квебека в Монреале, Канада); **Х. Х. Хондкер** – доктор философии (социология), профессор (Университет Зайеда, ОАЭ); **Е. Н. Юркевич** – доктор философских наук, профессор (НЮУ им. Ярослава Мудрого)

Ответственный за выпуск Е. Н. Мануйлов

Сборник научных трудов «Вестник Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого. Серия: Политология» является правопреемником «Вестника Национального университета «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого». Серия: Политология», зарегистрированного как научное специализированное издание по философским наукам (приказ Министерства образования и науки Украины от 11.07.2016 г. № 820). Сборник научных трудов зарегистрирован и проиндексирован в Google Scholar и таких международных наукометрических базах: Index Copernicus International (Польша), Academic Research Index (Япония), Information Matrix for the Analysis of Journals (Испания), EBSCO Publisher (США), WorldCat (США), Scientific Indexing Services (США), Science Impact Factor (Австралия), International Innovative Journal Impact Factor (Индия), Cosmos Impact Factor (Германия), Bielefeld Academic Search Engine (Германия); а также базах данных «Научная периодика Украины» и «Библиометрика украинской науки» Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского и др.

Адрес редакционной коллегии: 61024, Харьков, ул. Пушкинская, 77, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого. Тел. 704-92-38; e-mail: kafedrasoc@ukr.net; Website: <http://fil.nlu.edu.ua>

The issue is recommended for publication and for distribution via the Internet by the Academic Council of Yaroslav Mudryi National Law University (the protocol No. __ of __.2020)

The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Political Science / Editorial board: A. Getman, et al. – Kharkiv: Pravo, 2020. – Issue No. 2 (45). – 254 p.

Founder – Yaroslav Mudryi National Law University (YMNLU)

Publisher – Yaroslav Mudryi National Law University (YMNLU)

EDITORIAL BOARD:

Anatoly Getman – Doctor of Legal Sciences, Prof. (*Editor-in-Chief*, YMNLU); **Oleg Danilyan** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (*Deputy Editor-in-Chief*, YMNLU); **Mikhail Trebin** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (*Deputy Editor-in-Chief*, YMNLU); **Eugene Manuylov** – Doctor of Philosophy, Prof. (*Managing Editor*, YMNLU); **Editorial Board members:** **Eduard Afonin** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv); **Anthony Gary Dworkin** – PhD (Sociology), Prof. (University of Houston, USA); **Oleksandr Dzeban** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (YMNLU); **Liudmyla Herasina** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (YMNLU); **Yuri Kalagin** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (National Technical University «Kharkiv Politechnic Institute», Kharkiv); **Yuri Kalinovskiy** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (YMNLU); **Habibul Haque Khondker** – PhD (Sociology), Prof. (Zayed University, UAE); **Galina Klimova** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (YMNLU); **Vitaliy Krivoshein** – Doctor of Political Sciences, Prof. (Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro); **Galyna Kuts** – Doctor of Political Sciences, Prof. (H. S. Scovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv); **Jason Royce Lindsey** – PhD (Political Science), Prof. (St. Cloud State University, USA); **Victor Lozovoy** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (YMNLU); **Nadejda Lysytsya** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv); **Michel Maffesoli** – Dr. Habil. (Sociology), Professor Emeritus (University of Paris, France); **Sergey Maksymov** – Doctor of Juridical Sciences, Prof. (YMNLU); **Mikola Panov** – Doctor of Juridical Sciences, Prof. (YMNLU); **Oleksandr Petryshyn** – Doctor of Juridical Sciences, Prof. (YMNLU); **Stanislav Pogrebniak** – Doctor of Juridical Sciences, Prof. (YMNLU); **Victoriya Pohribna** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (YMNLU); **Igor Polischuk** – Doctor of Political Sciences, Prof. (YMNLU); **Oleksandr Romanyuk** – Doctor of Political Sciences, Prof. (Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv); **Sergey Rymarenko** – Doctor of Political Sciences, Prof. (I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv); **Oleksandr Serdyuk** – Doctor of Juridical Sciences, Prof. (YMNLU); **Vladimir Smolianiuk** – Doctor of Political Sciences, Prof. (Vadym Hetman Kyiv National Economics University, Kyiv); **Lyudmila Sokuryanska** – Doctor of Sociological Sciences, Prof. (V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv); **Irvin Studin** – PhD (Law), Prof. (University of Quebec in Montreal, Canada); **Csaba Varga** – Dr. Habil. (Law), Professor Emeritus (Institute for Legal Studies of the Social Science Centre of the Hungarian Academy of Sciences, Hungary); **Olena Yurkevych** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof. (YMNLU); **Jacek Zielinski** – Dr. Habil. (Political Science), Prof. (Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland)

Managing Editor – Eugene Manuylov

The collection «The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Political Science» is a successor «The Bulletin of the National University “Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine”. Series: Political Science» is registered as a scientific professional publication in Philosophy (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of the 11.07.2016 № 820).

The collection of scientific papers registered and indexed in Google Scholar, the international scientometric databases: Index Copernicus International (Poland), Academic Research Index (Japan), Information Matrix for the Analysis of Journals (Spain), EBSCO Publisher (USA), WorldCat (USA), Scientific Indexing Services (USA), Science Impact Factor (Australia), International Innovative Journal Impact Factor (India), Cosmos Impact Factor (Germany), Bielefeld Academic Search Engine (Germany); as well as databases «Scientific Periodicals Ukraine» and «Bibliometryka Ukrainian science» of V. I. Vernadsky National library of Ukraine et al.

Address of the editorial board: Yaroslav Mudryi National Law University, 77, Pushkinska St., Kharkiv, 61024. Tel. (057) 704-92-38; e-mail: kafedrasoc@ukr.net; Website: <http://fil.nlu.edu.ua>

ЗМІСТ

Політологія

<i>ГЕРАСІНА Л. М.</i> Наративи міжнародної конфліктності: глобальна турбулентність або деструкції світової системи?	8
<i>ІВАНЕНКО В. В., КРИВОШЕЇН В. В.</i> Українська національна ідея в пошуках предметної визначеності	25
<i>КІНДРАТЕЦЬ О. М.</i> Причини, методи і результати використання стратегії виснаження в асиметричних війнах.....	42
<i>КЛІМОВА Г. П.</i> Феномен політичної культури: теоретико-методологічний дискурс.....	56
<i>СМОЛЯНЮК В. Ф., БАЛАН М. І.</i> Моделі державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності в Україні	71
<i>ТИХОМИРОВА Є. Б.</i> Європейська політика безпеки та оборони	99
<i>ТРЕБІН М. П.</i> Біологічний тероризм: проникнення в сутність	116
<i>БАРАБАШ О. В.</i> Економічні цикли, політичні трансформації та окремі аспекти конституційного процесу в країнах Латинської Америки і Карибського басейну.....	130
<i>ВОДНІК В. Д.</i> Роль референдумів у здійсненні влади.....	154
<i>ВОЛЯНСЬКА О. В.</i> Довіра до публічної влади та чинники, що її зумовлюють в надзвичайних ситуаціях.....	167
<i>ПІДКУРКОВА І. В., ГОЙ А. В.</i> Феномен української діаспори: проблема збереження етнічної ідентичності та розвитку	181
<i>САХАНЬ О. М.</i> Особливості боротьби з корупцією у владі України в умовах сучасних соціально-політичних реалій.	193
<i>СТАСЕВСЬКА О. А.</i> Історична ідентичність як теоретичний конструкт соціально-гуманітарного знання.....	209
<i>ЯКОВЛЄВ М. В.</i> Прикладне конструювання концептів у політичній науці за межами семантичного підходу	230
НАШІ АВТОРИ	244
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	245
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ У ЗБІРНИКУ «ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО. СЕРІЯ: ФІЛОСОФІЯ, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА, ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ»	246

СОДЕРЖАНИЕ

Политология

<i>ГЕРАСИНА Л. Н.</i>	
Нарративы международной конфликтности: глобальная турбулентность или деструкции мировой системы?.....	8
<i>ИВАНЕНКО В. В., КРИВОШЕИН В. В.</i>	
Украинская национальная идея в поисках предметной определенности	25
<i>КИНДРАТЕЦЬ Е. Н.</i>	
Причины, методы и результаты использования стратегий истощения в асимметричных войнах	42
<i>КЛИМОВА Г. П.</i>	
Феномен политической культуры: теоретико-методологический дискурс	56
<i>СМОЛЯНЮК В. Ф., БАЛАН Н. И.</i>	
Модели государственного реагирования на угрозы общественно-политической стабильности в Украине	71
<i>ТИХОМИРОВА Е. Б.</i>	
Европейская политика безопасности и обороны	99
<i>ТРЕБИН М. П.</i>	
Биологический терроризм: проникновение в сущность	116
<i>БАРАБАШ О. В.</i>	
Экономические циклы, политические трансформации и отдельные аспекты конституционного процесса в странах Латинской Америки и Карибского бассейна....	130
<i>ВОДНИК В. Д.</i>	
Роль референдумов в осуществлении власти.....	154
<i>ВОЛЯНСКАЯ Е. В.</i>	
Доверие к власти и факторы, обуславливающие его в чрезвычайных ситуациях.....	167
<i>ПОДКУРКОВА И. В., ГОЙ А. В.</i>	
Феномен украинской диаспоры: проблема сохранения этнической идентичности и развития.....	181
<i>САХАНЬ Е. Н.</i>	
Особенности борьбы с коррупцией во власти Украины в условиях современных социально-политических реалий.....	193
<i>СТАСЕВСКАЯ О. А.</i>	
Историческая идентичность как теоретический конструкт социально-гуманитарного знания.....	209
<i>ЯКОВЛЕВ М. В.</i>	
Прикладное конструирование концептов в политической науке за пределами семантического подхода	230
НАШИ АВТОРЫ	244
ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ	245
ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В СБОРНИКЕ «ВЕСТНИК НАЦИОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО. СЕРИЯ: ФИЛОСОФИЯ, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА, ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ»	246